

Prikaz knjige:
Fadilj Eminović: Sport i osobe sa invaliditetom

Jovana TODOROVIĆ^{1,*}, Milosav ADAMOVIĆ²

¹Student doktorskih studija, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

²Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Eminović, F. (2020). *Sport i osobe sa invaliditetom*. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Izdavački centar fakulteta (ICF), 24cm, 444 str. ISBN 978-86-6203-132-7

Monografija *Sport i osobe sa invaliditetom* autora prof. dr Fadilja Eminovića je objavljena 2020. godine, a izdavač je Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Izdavački centar fakulteta (ICF). Zasnovana na naučno-stručnim, normativnim i pravnim podacima, monografija pruža informacije o razvoju i elementima sporta osoba sa invaliditetom i mogućnostima adaptacije fizičke aktivnosti (str. 9). Recenzenti monografije su prof. dr Goran Nedović, prof. dr Milivoj Dopsaj i prof. dr Ljubica Konstantinović. Knjiga ima 444 stranica i prema sadržaju je podeljena na devet poglavlja, pored predgovora, uvodnog dela, literature, priloga i indeksa pojmova.

Uvodna razmatranja podsećaju čitaoca na kretanje kao uslov za očuvanje zdravlja i normalnog funkcionisanja organizma. Autor navodi da je uključivanje u ovaj proces značajno kako bi se pojedinac rano upoznao sa benefitima organizovanog telesnog vežbanja (str.10). Nedovoljno kretanje smanjuje motoričke funkcije i sposobnosti te negativno utiče na razvoj i zdravlje organizma. Iz ovog proističe potreba za pravilnim vaspitanjem o

* Jovana Todorović, defektologtodorovicjovana@gmail.com

fizičkoj kulturi i stvaranju navika za aktivnošću tokom života. Adaptacija sadržaja nastavnog plana, trenažnih procesa, njihovih metoda i prostora odnosi se na sve osobe i primenjuje u skladu sa potrebama razvoja ili prostora u kome se realizuje (str. 12). Cilj monografije je da pruži jedinstvenu sliku o razvoju, elementima sporta osoba sa invaliditetom i ukaže na mogućnosti prilagođavanja uslova fizičke aktivnosti.

Prvo poglavlje je posvećeno opisivanju značaja fizičke aktivnosti. Najpre su razgraničeni pojmovi *fizičko vaspitanje i sport* kao dva različita ali usko povezana termina (str.15). Prema Evropskoj sportskoj povelji (2001), sportom se opisuju svi oblici fizičke aktivnosti usmereni na postizanje fizičke spremnosti, mentalnog blagostanja, formiranje društvenih odnosa ili postizanje rezultata na takmičenjima (str.16). Posebno ugrožene grupe, prema izveštaju Svetske zdravstvene organizacije, čine: žene, starije osobe, osobe sa invaliditetom, pripadnici nižih socio-ekonomskih kategorija stanovništva. Deklaracija iz Nice (2000, član 5) ističe da sportska aktivnost treba da bude dostupna svakom čoveku i ženi u saglasnosti sa individualnim aspiracijama i mogućnostima (str.19).

U drugom poglavlju autor razmatra *Razvoj sporta osoba sa invaliditetom*. Najpre daje kratak osvrt na razvoj sporta kroz istoriju ističući da se najveći napredak civilizacije odvijao tokom starog veka (str. 21). Istoriju sporta osoba sa invaliditetom bogate podaci o pozitivnom uticaju terapijske gimnastike, osnovama nauke, odnosu i stavovima prema osobama sa invaliditetom. Decembra 1997. godine UNICEF i UNESKO izvestili su da oko 10% svetске populacije ima neki vid invaliditeta, fizičkog ili mentalnog (str. 24). Širi opseg invaliditeta koji obuhvata intelektualna i senzorna oštećenja, definisan je Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom (str. 24). Hronološki, autor opisuje prva saznanja o pozitivnom uticaju terapijske gimnastike koja datiraju iz 2007. pre nove ere. Napredak razvoja nauke kroz pokret u terapijske svrhe i razvoj medicinske gimnastike evidentiran je publikacijom knjige Guillaume Benjamin Duchenea „Fiziologija pokreta” 1866. godine (str. 25). Predstavljani su istorijski važni zakoni i uredbe Republike Srbije: Prvi zakon o sportu iz 1996. godine, Strategija za unapređenje osoba sa invaliditetom u Republici Srbiji („Službeni glasnik RS”, br. 1/07), Uredba o nacionalnim priznanjima i nagradama za poseban doprinos razvoju i afirmaciji sporta dok su Uredbom iz 2009. godine prava sportista sa invaliditetom u potpunosti izjednačena u pogledu dodele nacionalnih priznanja.

Sportske organizacije i takmičenja za osobe sa invaliditetom naziv je trećeg poglavlja. Na početku poglavlja autor ističe pravo različitosti kao jedno od osnovnih ljudskih prava. Ulaskom u svet sporta, tadašnja terminologija biva podvrgnuta promeni kako bi osobe sa invaliditetom bile sagledane kao radno sposobne. Formiraju se sportske organizacije u skladu sa Zakonom o sportu „Službeni glasnik RS” br. 10/2016 (str. 38). Koncizno su opisani članovi Zakona o sportu kako bi se ukazalo na ciljeve sportskih jedinica, organizacija i saveza. Formiranje i razvoj velikog broja međunarodnih sportskih organizacija datira od sedamdesetih godina dvadesetog veka. Autor, potom, opisuje najznačajnije međunarodne sportske organizacije i njihovo funkcionisanje.

Četvrto poglavlje nosi naziv *Osnove motoričkog funkcionisanja*. Svako živo biće nailazi na zahteve za motoričkim odgovorima sa ciljem razvoja i unapređenja prilagođenih obrazaca kojima deluje u okolini. Motorički razvoj može se posmatrati kao proces promena motoričkog ponašanja nastao kao posledica interakcije bioloških sistema i socijalne sredine (str. 81). Autor poglavlje započinje opisivanjem osnova pokreta i sistema zaduženih za njegovu realizaciju. Motoričke veštine čine deo adaptivnog ponašanja koje imaju za cilj razvijanje i poboljšanje prilagođenih obrazaca kojima pojedinac učestvuje u okolini. Autor daje sažet opis teorija i modela motoričkog učenja (kompleksnog procesa zasnovanog na učenju i izvođenju pokreta koje rezultira motoričkim ponašanjem) (str. 100). Kako bi čitaoci dobili kvalitetniju sliku o motoričkom funkcionisanju, poglavlje dalje pruža informacije o psihomotornom razvoju, motoričkim veštinama i fazama njihovog formiranja. Odabir sportskih disciplina i primena kroz motoričko funkcionisanje ima višestruki značaj na strukturu individue (str. 147). Ovakav zaključak predstavlja uvod u naredno poglavlje.

Antropomotorika, kojom se autor bavi u petom poglavlju, je pojam koji označava ljudsko kretanje. Efikasnost kretanja individue zavisi, pored sredinskih faktora, od antropomotoričkih sposobnosti: snage, izdržljivosti, pokretljivosti, koordinacije, ravnoteže i preciznosti (str. 149). Uslov za razvoj motoričkih sposobnosti kod osoba sa invaliditetom je inkluzivni pristup (prema Eminović & sar., 2009). Zaključci autora ukazuju da optimalno dozirana, individualna svakodnevna fizička aktivnost povećava kondiciju i radnu sposobnost osobe (str. 171).

Šesto poglavlje je usmereno na *Sportski trening*. Upućuje da je cilj svakog vežbanja unapređenje funkcionalne, motoričke sposobnosti i veštine i

stvaranje osećaja prijatnosti i dobrog raspoloženja (str. 173). U tekstu koji sledi, čitalac počinje da se detaljnije upozna sa sportskim treningom. Stevanović (2000, str. 107) pod treningom podrazumeva „fiziološki proces prilagođavanja organizma u smislu bržeg snažnijeg i bolje koordinisanog rada, odnosno vršenja fizičkih aktivnosti”. Prilikom planiranja u sportu i kod osoba sa invaliditetom, navodi autor, potrebno je uvažiti interesovanja i mogućnosti uz primenu velikog broja metoda i tehnika. Koncizno su objašnjene tri faze sportskog treninga.

Za svaki sport postoji pogodno vreme kada se treba uključiti. Pre uključivanja u sport, potrebno je izvršiti određena testiranja. Autor najpre razgraničava pojmove *testiranje* i *dijagnostika*. Zaključuje da dijagnostičkim postupcima dolazimo do informacija o morfološkim, funkcionalnim, bihemijskim, biomehaničkim, motoričkim, psiho-socijalnim karakteristikama i specifičnim znanjima i sposobnostima koje su neophodne za bavljenje određenim sportom (str. 178). Čitalac dobija informacije o testiranju, metodama merenja i sportskog treninga kao i o principima i metodama koji se primenjuju tokom navedenog procesa. Osobe koje rade sa sportistima sa invaliditetom neophodno je da poseduju određena znanja i veštine iz oblasti određene sportske grane (str. 210). Trener mora biti lider koji će svojom pojavom, energijom, posvećenošću, autoritetom bez upotrebe sile da nadahnjuje i motiviše sportistu da želi brže i više. Na kraju ovog poglavlja autor pruža čitaocima informacije o mehanizmima adaptacije organizma tokom trenajnog procesa, opterećenju, (pre) treniranošću i zamoru.

Autor se odlučio da dalji tekst monografije bude sadržajno strukturiran na način na koji će biti razmatrana: *Kategorizacija sporta i osoba sa invaliditetom*, *Prilagođena fizička aktivnost i sport osoba sa invaliditetom* i *Osobe sa invaliditetom u oblasti sporta*.

U sedmom poglavlju predstavljena je *Kategorizacija sportova i sportista sa invaliditetom*. Funkcionalni sistem klasifikacije sportista, korišćen od strane Paraolimpijskog komiteta, konstruisan je na osnovu funkcionalnih kapaciteta pojedinca (str. 219). Prikazana je kategorizacija sportista sa invaliditetom, funkcionalna klasifikacija invalidnosti i minimalni kriterijumi za klasifikaciju sportista u odnosu na vrstu invaliditeta. U daljem tekstu autor navodi informacije o 27 Paraolimpijskih sportova i klasa u skladu sa propisima Međunarodnog paraolimpijskog komiteta (str. 225). Naglašava da se pored navedenih sportova i takmičarskih disciplina ne smeju zaboraviti rekreativni i neparaolimpijski sportovi koji su od izuzetnog značaja za

funkcionalni i psiho-socijalni razvoj sposobnosti i veština osoba sa invaliditetom (str. 306).

Tema osmog poglavlja monografije je *Prilagođena fizička aktivnost i sport osoba sa invaliditetom*. Autor se u uvodnom delu ovog poglavlja bavi razjašnjavanjem pojma *adaptirati*. Pravilnim doziranjem doprinosi se unapređenju procesa motoričkog učenja, razvoju motoričkih sposobnosti i veština, jačanju muskulature i sveukupnom blagostanju pojedinca sa invaliditetom (Eminović & sar., 2019; str. 32). Razvojem individualnih programa i aktivnosti i njihovim primenama su najčešće zadovoljeni individualni ali i zahtevi sredine (str. 311). Cilj ovog poglavlja je pružanje informacija i prikaz pojedinih adaptivnih sportova za korisnike invalidskih kolica, osobe sa cerebralnom paralizom, povredama kičmene moždine, deformitetima kičmenog stuba i amputacijama te aktivnosti osoba sa intelektualnim deficitima i senzornim oštećenjima. Na osnovu prethodnih podataka može se izvesti zaključak da aktivnosti mogu biti prilagođene i u skladu sa vrstom invaliditeta.

Deveto, poslednje poglavlje monografije nosi naziv *Osobe sa invaliditetom u oblasti sporta*. Bez obzira na vrstu i stepen invaliditeta, položaj svakog pojedinca može biti unapređen primenom znanja, veština, metoda uz poštovanje principa i zakonitosti razvoja i sportskog treninga (str. 351). Tabelaono su navedeni Milenijumski razvojni ciljevi i njihov doprinos sportu (str. 352). Iz navedenog autor zaključuje da smanjenje stigmatizacije i povećanje samopouzdanja i samopoštovanja dovodi do unapređenja svih domena funkcionisanja pojedinca i sposobnosti prilagođavanja (str. 353). U sadržaju koji sledi čitaoci mogu steći više znanja kako o značaju fizičke aktivnosti za osobe sa invaliditetom tako i o socijalno-psihološkoj dimenziji sporta i sportista osoba sa invaliditetom. Benefiti koje pojedinac može ostvariti kroz sport uključuju razvoj empatije, tolerancije, društvenih veština, sposobnosti za funkcionisanje u grupnom okruženju, poboljšanje fokusa kontrole, identiteta u zajednici i koherentnosti (prema Eminović & sar., 2011). Dalji tekst autor posvećuje inkluzivnom sportskom okruženju i pristupačnošću sportskih okruženja. Štaobuhvata pristupačnost sportskih objekata? Koje su moguće mere prilagođavanja? Kojim načinima dizajniranja možemo postići poštovanje različitosti? Kako unaprediti položaj sportista sa invaliditetom? Na ova pitanja autor daje odgovor u poslednjem sadržajnom delu monografije.

Napisana akademskim stilom, monografija može biti od koristi svakom čitaocu koji želi da stekne ili proširi znanje o sportu, fizičkoj aktivnosti i njenim prilagođavanjima. Autor ispoljava originalnost i sistematičnost u stilu naučnog pisanja. Kompozicija monografije odgovara temi i sadržaju. Tematski sadržaj je jasno definisan, sistematizovan i proučen pružajući čitaocima brojne informacije u okviru tema i podtema. Detaljno opisuje sportove u specijalnoj edukaciji i rehabilitaciji, korak po korak, od izbora tema do njihovog objašnjenja.

Polazeći od velikog broja stručnih i naučnih radova autor monografije potvrđuje svoje postulate i donosi zaključke. Tumačenja od strane autora prevazilaze jednostrano usmeravanje te multidisciplinarno pristupa obradi. Svojom sadržinom, navođenjem i tumačenjima monografija *Sport i osobe sa invaliditetom* daje značajan doprinos nauci. Poseban kvalitet monografije ogleda se u sveobuhvatnosti prezentovane materije, savremenom korišćenju literature, prikazivanju evolutivnog razvoja terminologije sa polaznih stanovišta iz oblasti fiziologije, fizičke kulture i specijalne edukacije i rehabilitacije.

Literatura

- Eminović, F. (2020). *Sport i osobe sa invaliditetom*. Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Izdavački centar fakulteta (ICF). ISBN 978-86-6203-132-7
- Eminović, F., Nikolić, J., & McCormick, B. (2019). Terapijski učinak sportsko-rekreativnih aktivnosti kod osoba sa invaliditetom. U I. Sretenović, & S. Potić (Ur.). *Zbornik rezimea VI naučno-stručnog skupa „Aktuelnosti u specijalnoj edukaciji i rehabilitaciji osoba sa smetnjama u razvoju”* (str. 70), Beograd: Resursni centar za specijalnu edukaciju.
- Eminović, F., Čanović, D., & Nikić, R. (2011). *Fizička kultura 1- Fizičko vaspitanje dece ometene u razvoju*. Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Stevanović, S. (2002). *Kineziologija i primenjena anatomija*. Štamparija “Zagorac”.